

ЛИЧНОСТ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ
ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ
СЛУЧАЈ
КОСОВО И МЕТОХИЈА

ЛИЧНОСТ *у савременом свету*

ИДЕНТИТЕТ, ХЕТЕРОНОМИЈА И НАСИЉЕ

СЛУЧАЈ

КОСОВО И МЕТОХИЈА

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	15–18
------------------	-------

ПЛЕНАРНА ИЗЛАГАЊА

Драган М. Симеуновић, <i>Косовски миг као гео и чувар српској духовној идентитету</i>	21
Гидеон М. Грајф, Никола А. Марковић, <i>Анџе Павелић као археолошки истраживач: личности, хетерономија и механизми идеолошкој насиља</i>	35
Алексиос П. Панагопулос, <i>Дефиниција казне у закону и криза правне идентитету: “Nullum crimen, nulla poena sine lege”</i>	49
Јасмина М. Ахметагић, <i>Појам личности и феномен религиозности на примеру „Оца Сергија“ А. Н. Толстоја</i>	67

ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Наташа М. Сарафова, <i>Ауторов естетски одјек и сенка насиља: лик Оскара Вајлда у огразу хомосексуалног романа Слика Доријана Греја</i>	83
Али Калил, <i>Беневољентна снага: како образовање доприноси националном исцељењу у време кризе</i>	99
Ана М. Мумовић, <i>Православна духовност и/или етика и естетика хришћана о Светојољу (Прилози тумачењу поезије и етике Александра Деспиновића)</i>	113
Ивана М. Раловић, <i>Хандке као оледало историјских (не)прилика</i>	131
Соња Р. Шљивић, <i>Уста пуна земље: о границама солидарности и друштва</i>	149
Тамара М. Љујић, <i>Личности као бојно поље: интернализација логора у драмама Ђорђа Лебовића</i>	171
Зорана З. Ђупић, <i>„Космет – чувари и сецесионисти“ – границе језичкој и идентитетској припадности друштва у делу Двадесет српских подела Душана Ковачевића</i>	187

- Урош З. Бурковић, Промени ти наслов, Аларм и Свакодневно
убијање живота: *ѝрилоѝ проучавању савремене срѝске
ѝоезије на Косову и Меѝохији* 203
- Јована С. Јовановић, Дијалекѝолошка исѝраживања
као оѝледало иденѝиѝеѝа – Синѝаксичка проучавања
доњосиѝничких ѝовора 219
- Маша Љ. Петровић, Насилничке личности као ѝавни јунаци
*ѝрозних осѝварења у Антологији српске прозе
Косова и Метохије 1945–2000* 239

ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

- Срђан М. Перишић, Биоѝолиѝичко друшѝво конѝроле
и ѝосѝиндивидуа 257
- Предраг Д. Павлићевић, Геоѝолиѝика и лидерсѝво 273
- Ратомир Д. Антоновић, Светослав П. Мишев,
*Лични ауѝориѝеѝ лидера као извор силе у ѝолиѝици
и међународним односима* 289
- Божидар Л. Форца, Субјекѝивне слабосѝи лидера као
објекѝиван ѝроблем следбеника и уѝрављања оѝанизацијом 305
- Али Салехи Кахризсанги, Данијел М. Пановић, *Личносѝ верскоѝ
и ѝолиѝичкоѝ вође у исламској револуцији 1979. ѝодине* 323
- Драгана М. Ђорић, Растислав М. Стојсављевић,
*Срѝски иденѝиѝеѝ на Косову и Меѝохији
– између ѝеоѝрафских и ѝравних закониѝосѝи* 339
- Марина Д. Мијатовић, *Иденѝиѝеѝ и насиље: личности жене
на Косову и Меѝохији у савременом друшѝву* 355
- Александра Љ. Митровић, *Очување колекѝивноѝ сећања
и однос друшѝва ѝрема башѝини – кулѝура, исѝорија
и иденѝиѝеѝ срѝскоѝ народа на Косову и Меѝохији* 373
- Војислав С. Тодоровић, Слободан Љ. Петровић,
Ратко Љ. Љубојевић, *Косово и Меѝохија између иденѝиѝеѝа
и ѝеоѝолиѝике: од НАТО аѝресије до савремених медијских
и ѝолиѝичких нараѝива* 387
- Кристина Д. Дуканац, *Посѝицање исламисѝичкоѝ
ексѝремизма код ѝојединачноѝ и колекѝивноѝ иденѝиѝеѝа
у Рейублици Србији у 21. веку, ѝосебан осврѝ на ѝросѝор
Косова и Меѝохије* 409

Драган В. Живаљевић, Виолета Д. Вукчевић, <i>Очување личној идентитетској у мултикултуралној средини Косова и Метохије</i>	429
Стефан Н. Анђелковић, <i>Национализам као политичка стратегија: формирање идентитетској Срба и Албанаца на Косову и Метохији</i>	447
Мирослава М. Глигорић, <i>Одржање националној идентитетској код српској становништва иселаваној са Косова и Метохије</i>	471
Марко М. Миловић, <i>Експликација кривичној законика на Косову и Метохији – преседање на преторима пројектората</i>	487
Мирослав Д. Стевановић, <i>Континентално радовање у функцији подривања одбрамбеној кавитетској Србије на Косову и Метохији</i>	503
Слободан Љ. Петровић, Момчило Д. Јокић, <i>Појединац у времену медијске манипулације: политички и правни изазови савременој светској</i>	519
Александра М. Мирковић Јанковић, Петар М. Матић <i>Личност бренда и бренд личности у процесу брендиранија државе и националној идентитетској</i>	535
Јелена В. Радовић Стојановић, Невена Љ. Гаврић, Александра Ј. Шумић, <i>Улога православној у очувању српској националној идентитетској на Косову и Метохији</i>	557
Данијел Батиста, <i>Идентитетској и личности у политичком политичком дискурсу: између алтернативне економије и говора мржње</i>	575

ИСТОРИЈА

Војћех С. Шчепањски, Ђорђе С. Камберелић (1853–1937) <i>– нека размислиња о улози сведочанства појединца о судбини Срба у старој Србији осамдесетих година XIX века</i> ...	591
Милош Д. Тимотијевић, <i>Извештаји Политике о злочинима над Србима у Косовском вилајету током 1912. године до почетка Првој балканској рати</i>	613
Драгана Ј. Јањић, Горан М. Јанићијевић, <i>Марширолошки етнос српској народа на основу примера из XX столећа из визуре ејиској Атанасија Јевтића</i>	631

Росица Жечкова Ангелова, <i>Личности и борба Власаки Манова (1891–?) за национални идентитети</i>	653
Драгољуб Г. Мандић, <i>Интелектуалац у борби за грађанска и национална права. Студија случаја личности академика Димирија Бојдановића</i>	669
Слободан Ђ. Продић, Вања С. Продић, <i>Карактеристике личности диктатора кроз осврт на дело Артура Кронфелда</i>	691

ФИЛОЗОФИЈА, КУЛТУРА, СОЦИОЛОГИЈА

Љубиша Р. Митровић, Дуња З. Величковић, <i>О моћи и немоћи савремене науке у односењу мултикомплексној човековој идентитету</i>	711
Марио Н. Калик, <i>Шелерова концепција личности као критика модерне Западне цивилизације</i>	731
Боривоје В. Балтезаровић, <i>Личности и технологија у контексту трансхуманизма: мултидисциплинарни приступ савременим изазовима и перспективама индивидуалној идентитету</i>	753
Соња Т. Кузманчев-Станојевић, <i>Идентитети у неолибералном контексту: индивидуално такмичење насупрот колективној солидарности</i>	769
Оља М. Арсенијевић, Ненад Н. Перић, <i>Личности вође у српском пословном свету на Косову и Метохији од доба Немањића до савремених ИТ предузетника</i>	785
Ана З. Јевтовић, Никола Н. Дојчиновић, <i>Насиље и политичка моћ у добу синтетичких идентитета – „косовизација“ српске културне баштине</i>	803

CONTENT

INTRODUCTORY SPEECH	15–18
---------------------------	-------

PLENARY SESSION

Dragan M. Simeunović, <i>The Kosovo Myth as a Part and Guardian of Serbian Spiritual Identity</i>	21
Gideon M. Greif, Nikola A. Marković, <i>Ante Pavelić as a Tyrannical Archetype: Personality, Heteronomy, and the Mechanisms of Ideological Violence</i>	35
Alexios P. Panagopoulos, <i>The Definition of Penalty in Law and the Crisis of Legal Identity: “Nullum Crimen, Nulla Poena Sine lege”</i>	49
Jasmina M. Ahmetagić, <i>The Concept of Personality and the Phenomenon of Religiosity in the Example of “Father Sergius” by L. N. Tolstoy</i>	67

LANGUAGE AND LITERATURE

Natasha M. Sarafova, <i>The Author’s Aesthetic Echo and the Shadow of Violence: Oscar Wilde’s Persona Mirrored in the Protagonist of The Picture of Dorian Gray</i>	83
Ali Khalil, <i>A Benevolent Force: How Education Brings National Healing During Crises</i>	99
Ana M. Mumović, <i>Orthodox Spirituality and/or the Ethics and Aesthetics of the Svetopolje Triptych (A Contribution to the Interpretation of the Poetry and Poetics of Aleksandar Despotović)</i>	113
Ivana M. Ralović, <i>Handke as a Mirror of Historical (Mis)conditions</i>	131
Sonja R. Šljivić, <i>Mouth Full of Earth: On the Limitations of Self and Otherness</i>	149
Tamara M. Ljujić, <i>Personality as a Battlefield: Internalization of the Camp in the Plays of Đorđe Lebović</i>	171

Zorana Z. Ćupić, <i>“Kosmet – Guardians and Secessionists” – The Limits of Linguistic and Identity-Based Approaches to the Other in Dušan Kovačević’s Twenty Serbian Divisions</i>	187
Uroš Z. Đurković, <i>Change the Title, Alarm, The Daily Killing of Life: Contribution to the Study of Contemporary Serbian Poetry in Kosovo and Metohija</i>	203
Jovana S. Jovanović, <i>Dialectological Research as Reflection of Identity – Syntactical Studies of Lower Sitnica Languages</i>	219
Maša Lj. Petrović, <i>Violent Personalities as Central Characters in Prose Works from the Anthology of Serbian Prose of Kosovo and Metohija (1945–2000)</i>	239

LAW AND POLITICAL SCIENCE

Srđan M. Perišić, <i>Biopolitical Society of Control and Postindividual</i>	257
Predrag D. Pavličević, <i>Geopolitic and Leadership</i>	273
Ratomir D. Antonović, Svetoslav P. Mišev, <i>Personal Authority of Leaders as a Source of Power in Politics and International Relations</i>	289
Božidar L. Forca, <i>Subjective Weaknesses of Leaders as an Objective Problem of Followers and Organizational Management</i>	305
Ali Salehi Kahrizsangi, Danijel M. Panović, <i>The Personality of a Religious and Political Leader in the Islamic Revolution of 1979</i>	323
Dragana M. Ćorić, Rastislav M. Stojsavljević, <i>Serbian Identity Between Geographical and Legal Framework</i>	339
Marina D. Mijatović, <i>Identity and Violence: The Personality of Women in Kosovo and Metohija in Contemporary Society</i>	355
Aleksandra Lj. Mitrović, <i>Heritage and Preserving Collective Memory of Kosovo and Metohija</i>	373
Vojislav S. Todorović, Slobodan Lj. Petrović, Ratko Lj. Ljubojević, <i>Kosovo and Metohija Between Identity and Geopolitics: From NATO Aggression to Contemporary Media and Political Narratives</i>	387
Kristina D. Dukanac, <i>Islamist Extremism and Its Influence on Individual and Collective Identity in 21st-Century Serbia: A Case Study of Kosovo and Metohija</i>	409

Dragan V. Živaljević, Violeta D. Vukčević, <i>Preserving Personal Identity in the Multicultural Environment of Kosovo and Metohija</i>	429
Stefan N. Anđelković, <i>Nationalism as a Political Strategy: Forming the Identity of Serbs and Albanians in Kosovo and Metohija</i>	447
Miroslava M. Gligorić, <i>Maintenance of National Identity Among the Serbian Population Displaced from Kosovo and Metohija</i>	471
Marko M. Milović, <i>The Existence of the Criminal Code in Kosovo and Metohija – A Precedent in the Territory of the Protectorate</i>	487
Miroslav D. Stevanović, <i>Cognitive Warfare in Function of Undermining Defence Capacity of Serbia in Kosovo and Metohija</i>	503
Slobodan Lj. Petrović, Momčilo D. Jokić, <i>The Individual in the Time of Media Manipulation: Political and Legal Challenges of the Modern World</i>	519
Aleksandra M. Mirović Janković, Petar M. Matić, <i>Brand Personality and Personality Brand in the Process of State and National Identity Branding</i>	535
Jelena V. Radović Stojanović, Nevena Lj. Gavrić, Aleksandra J. Šumić, <i>The Role of the Census in Preserving Serbian National Identity in Kosovo and Metohija</i>	557
Daniele Battista, <i>Identity and Personality in Digital Political Discourse: Between Algorithmic Heteronomy and Hate Speech</i>	575

HISTORY

Wojciech S. Szczepański, <i>Djordje S. Kamperelić (1853–1937) – Some Thoughts on the Role of an Individual's Testimony About the Fate of the Serbs in Old Serbia in the 1880s</i>	591
Miloš D. Timotijević, <i>Reports Published by the Newspaper Politika on Crimes Committed Against Serbs in the Kosovo Vilayet in 1912, Prior to the Outbreak of the First Balkan War</i>	613
Dragana J. Janjić, Goran M. Janičijević, <i>The Martyrological Ethos of the Serbian People Based on Examples from the 20th Century from the Viewpoint of Bishop Atanasije Jevtić</i>	631
Rositsa Zhechkova Angelova, <i>The Personality and Struggle of Vlasaki Manov (1891–?) for National Identity</i>	653

- Dragoljub G. Mandić, *Intellectual in the Fight For Civil and National Rights. Case Study of Personality of Academic Dimitrije Bogdanović* 669
- Slobodan Đ. Prodić, Vanja S. Prodić, *Personality Traits of a Dictator Through a Glimpse on a Work of Arthur Kronfeld* 691

PHILOSOPHY, CULTURE, SOCIOLOGY

- Ljubiša R. Mitrović, Dunja Z. Veličković, *On the Power and Weakness of Modern Science in Determining Multicomplex Human Identity* ... 711
- Mario N. Kalik, *Scheler's Conception of Personality as a Critique of Modern Western Civilization* 731
- Borivoje V. Baltezarević, *Personality and Technology in the Context of Transhumanism: A Multidisciplinary Approach to Contemporary Challenges and Perspectives of Individual Identity* 753
- Sonja T. Kuzmančev-Stanojević, *Identity in a Neoliberal Context: Individual Competition Versus Collective Solidarity* 769
- Olja M. Arsenijević, Nenad N. Perić, *The Personality of a Leader in the Serbian Business World in Kosovo and Metohija from the Nemanjić Dynasty to Modern IT Entrepreneurs* 785
- Ana Z. Jevtović, Nikola N. Dojčinović, *Violence and Political Power in the Age of Synthetic Identities – the “Kosovization” of Serbian Cultural Heritage* 803

Јована С. ЈОВАНОВИЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА КАО ОГЛЕДАЛО ИДЕНТИТЕТА**

– Синтаксичка проучавања доњоситничких говора –

Айсџиракџи: У раду се на основу дијалекатског материјала са терена доњоситничких говора (Прилужје, Племетина, Бабин Мост) анализира један сегмент синтаксичке проблематике. Говоре на ушћу Лаба у Ситницу карактерише заједничко присуство језичких особина косовско-ресавске и призренско-јужноморавске дијалекатске зоне, међутим, на овом ареалу раширене су и поједине језичке појаве несловенског порекла. У том смислу, анализирани дијалекатски материјал треба да допринесе расветљавању синтаксичких интерференција и утврђивању њихове фреквентности на косовско-метохијском терену. За ову прилику извршена је анализа реда речи у домену линеаризације заменичких (дативских и акузативних) и глаголских (помоћни глаголи *јесам*, *хитиџи* и *биџи*) енклитика и линеаризације конгруентног атрибута израженог придевом или придевском заменицом. Позиционирању заменичких и глаголских енклитика својствена је проклитизација, једна балканистичка иновација која на истраживаном ареалу добро илуструје пример суживота са другим и другачијим.

Кључне речи: дијалекатска синтакса, ред речи, линеаризација, косовско-ресавски дијалекат, призренско-јужноморавски дијалекат, доњоситнички говори.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Наши народни говори „као сегмент нематеријалних културних добара, представљају значајан део идентитета групе или појединца, који их препознају као саму суштину свог идентитета и као неизоставни део свог културног наслеђа“ (Милорадовић 2023: 164). Општепознато је да се

* Истраживач сарадник, ORCID 0000-0001-6008-8284, jowana.nikolic94@gmail.com

** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број 451-03-136/2025-03 од 27. 1. 2025. године.

етнички идентитет најбоље може исказати језиком, који је истовремено и „огледало народне културе, народне психологије и филозофије“ (Толстој 1995: 47), као и да се особине локалне или регионалне културе одражавају у народном језику и дијалектизмима (Милорадовић–Станковић 2012: 953).

Досадашњи монографски описи су показивали основне структуралне особине на фонетском и морфолошком плану ради попуњавања белина на мапи српских говора и класификације наших народних говора. Из тих разлога синтаксички аспект или је изостајао из проучавања или су се о њему успутно наводили подаци у оквиру морфолошког нивоа. Међутим, синтаксичка проучавања нису боље позиционирана ни у другим лингвистичким традицијама у Европи, па и у германистици и русистици (Собољев 1997: 10).¹

Приказујући репертоар синтаксичке проблематике у говорима две дијалекатске зоне – призренско-јужноморавске и косовско-ресавске, Милорадовић напомиње да је у тим народним говорима синтаксичка проблематика компликована, необрађивана и непроучена, али и да јој прети опасност нестанка (Милорадовић 1995: 525).² Са друге стране, на српском дијалекатском простору значај допринос проучавањима синтаксе реченице, падежа или глагола, конгруенције, реда речи у реченици и слично дали су: Д. Петровић (1974), Р. Симић (1980), С. Милорадовић (2003), М. Шћепановић (2013), М. Јуришић (2014), Б. Вељовић (2018), З. Симић (2018) и други аутори.³ Овде би требало уврстити и синтаксичке упитнике са методолошким упориштем у истраживањима дијалекатске синтаксе које су сачиниле Милка Ивић (1963) и Софија Ракић Милојковић (1995).⁴

- 1 У разлоге недовољне заступљености дијалекатске синтаксе у монографским студијама о појединим говорима, С. Огњановић (2024: 358–359) сврстава начин, односно метод прикупљања грађе и истраживања на терену, где се намеће преферирање слободног разговора; потом начин презентовања дијалекатског материјала који недвосмислено указује на мањкавости кратких исечака у монографијама што некада може водити ка релативизовању ауторових ставова; и лекторске и коректорске интервенције које некада непотребне и погрешне могу штетити изворности текста или „говорног тока“, што посебно откривају синтаксички приступи у анализи.
- 2 За истраживања ове врсте било би значајно објављивање рукописа *Синтакса говора Северне Мейхохије* Милете Букумирића, који је рецензирала Софија Милорадовић 2005. године (према Милорадовић 2020: 202).
- 3 Током 2024. године публикован је прегледни научни рад који доноси хронолошки преглед досадашњих истраживања синтаксе реченице у српским дијалектима ауторке Бојане Вељовић Поповић (2024). Основна намера прилога је да се укаже на неопходност истраживања ове врсте и степен неиспитаности овог језичког аспекта. Према речима ауторке, синтаксичким подацима су за сада најоскуднији шумадијско-војвођански и смедеревско-вршачки дијалекатски типови, који истовремено дозвољавају ауторима иновативност у закључцима (2024: 214).
- 4 Ипак, употреба квестинара у одређеним околностима није пружала адекватне одговоре, на шта нас, кроз проблеме о практичном раду на терену, упозорава Милорадовић (1995: 525). Отуда су многи истраживачи, а међу њима и велика имена српске науке о језику, прибегавали методи слободног разговора. Детаљније в. у: С. Огњановић 2024: 357–258.

Међу првим опсежнијим синтаксичким описима је докторска дисертација Софије Милорадовић *Ујоџреба њадежних облика у њовору Парашинској Поморавља: балканистички и етномиграциони аспекти* (2003). Поновно интересовање за истраживање дијалекатске синтаксе постаје актуелно током протеклих десетак година овог века, о чему сведоче и одбрањене докторске дисертације из ове области: *Релативна реченица у шумадијско-војвођанском дијалекту* (Д. Урошевић 2015), *Синтакса реда речи у дијалектима српској језика* (С. Огњановић 2020) и *Синтакса њадежа у сиринићком њовору: балканистички аспекти* (А. Реџић 2024), а које прегалачки отварају правце будућих синтаксичких истраживања у дијалектологији.

О појави проклитизације писали су многи аутори, углавном сагласни у томе да је она узрокована несловенским језичким окружењем и периферним положајем на српском језичком простору (Стевановић 1950; Станишић 1995; Ивић–Бошњаковић и др. 1997: 403–404; Симић 2012; Младеновић 2013; Огњановић 2020а; Огњановић 2020б; Огњановић 2023 и остали). У том домену линеаризације реченичних делова могу се издвојити прилози Зорана Симића (2012), Радивоја Младеновића (2013) и Сање Огњановић (2023), а када је у истраживањима реч о косовско-метохијском терену ту је незаобилазна и студија *Српско-албански језички односи* Вање Станишића (1995).

Станишић (1995: 57) регистровану инверзију у косовско-метохијским говорима (Ђаковица и Сретечка жупа) ситуира у албанизме синтаксичког нивоа, где се енклитички облици личних заменица и помоћних глагола могу наћи испред глагола у личном глаголском облику, чиме се остварује копирање албанског модела. По речима В. Станишића, у јужноморавским говорима иста особеност могла је продрети из Македоније, „ова типично романска особина“ представља последицу „троструког албанско-влашко-турског утицаја на македонски језик“ (Исто).⁵

Узимајући у обзир лингвоеографску позицију јужнокосовских и јужнометохијских говора на балканском ареалу, Младеновић сматра да њихова синтаксичка структура (особито линеаризација предикатско-фразних енклитика) најбоље сведочи о вишевековним контактима са румунским, арумунским, албанским и грчким језиком (2013: 403). Међутим, аутор истиче да у јужнокосовским и јужнометохијским словенским говорима не долази до пуког пресликавања одређених модела, те да се при преузимању места заменичке, односно глаголске енклитике у кластерима узети структурни модел испуњава материјалом словенског језика. Приликом таквог попуњавања се „смањује али и искључује значај фонетског правила словенске структуре о постфронталној позицији енклитика,

5 У дијалектолошкој студији М. Стевановића посвећеној ђаковачком говору, у одељку о синтаксичким особеностима, аутор прихвата Белићево мишљење да јужноморавски говори примају појаву проклитизације из македонских говора (Стевановић 1950: 152).

а у први план – као релевантан принцип – уводи правило синтаксичке позиције енклитике у односу на глагол“ (2013: 404).

Са намером да расветли одређене сегменте синтаксичке интерференције са румунским језиком, Симић (2012) проучава говоре Банатске Црне Горе и Рекаша (говоре који заузимају периферни положај). Према ауторовим запажањима, у истраживаним говорима је ван домашаја румунског утицаја, остао сачуван устањени редослед енклитика у тзв. грозду који је формиран на фонолошком нивоу (Halupka-Rešetar 2011: 172), али је дошло до његовог померања у складу са редом речи у румунском језику (Симић 2012: 178).

Прилог Сађе Огњановић (2023) доноси увид у шири ареал проклитизације на српском дијалекатском простору. Полазећи од тога „да је за промену принципа линеаризације у балканословенским говорима од пресудног значаја контакт са линеаризацијом несловенских контактних језика“ (Младеновић 2013: 403), ауторка претпоставља да су потврде проклитизације у срединама које нису двојезичне (Северна Метохија, Браничево и Смедеревско Подунавље) последица других утицаја (преплитање језичких особина током миграција) или чак супстрата (Огњановић 2023: 36).

Према Барјактаревевићевим налазима у студији *Косовски дијалекатски ишии* и приказаној „Карти косовског дијалекатског типа“ Прилужје, Бабин Мост и Племетина заједно са другим насељима (Милошево, Гојбуља и др.) чине северну зону где су, услед наслањања на прогресивну штокавску зону, распрострањене косовско-ресавске говорне одлике (Барјактаревић 1977: 37, 128–129). У новијем прегледу истражености косовско-ресавских говора косовско-метохијског ареала насеља „оквирно око линије Гојбуља – Прилужје, на правцу Косовска Митровица – Вучитрн – Бабин Мост код Приштине“ (Милорадовић 2020: 209) сврставају се у прелазне говоре.⁶

Антропогеографске податке о истраживаним насељима на косовском ареалу региструје Урошевић (1965). Бабин Мост је позициониран у подножју Копаоника, са нешто више од једног километра удаљен је од реке Лаба и пута Приштина–Вучитрн. Српски родови су пореклом из Топлице, са Копаоника и Копаоничке Шаље, из вучитрнске околине, Обилића и Црне Горе. Село су 1935. године насељавали и арбанашки родови и Роми Ашкалије (1965: 141–142). Прилужје је збијено село равничарског типа, а простире се између Лаба и Ситнице, тачније налази се у близини ушћа Лаба у Ситницу. Породица Машић сматра се старинцима у овом селу.

6 Ауторка овог прилога бави се доњоситничким говорима, а недавно су публиковани прилози о говорима Бањске, Гојбуље и Племетине. Новосабрани анализирани материјал из Гојбуље и Бањске сведочи о међудијалекатској и међујезичкој интерференцији на фонетском плану. У систему вокала препознате су призренско-јужноморавске особине, ијекавизми са прогресивног штокавског терена, док су међу консонантима широко распрострањени албански утицаји (веларно л у вези са задњим вокалима о и у, односно умекшано л у вези са е и и) (Јовановић 2023). Истраживање морфолошког нивоа Племетине указује на још „непревrelu ситуацију“ у смислу нарушених синтетичких структура и узнапредовалих анализисама у појединим сегментима (Јовановић 2024).

Досељеници даљом старином, углавном, потичу из лапског краја, Скопске Црне горе, са подручја Обилића и Грачанице. У селу је било и муслиманских Рома досељених из вучитрнске регије (1965: 273). Племетина се налази у непосредној близини Прилужја, заузимајући земљиште између Ситнице и Лаба. Село нема српских стариначких родова, а досељеничко становништво је из вучитрнске околине, Старог Колашина и лапског краја. Колонисти у Племетину долазе из правца Жупе Александровачке и Топлице (Исто 1965: 267).

Познато је да су српски косовско-метохијски говори у славистици и уопште лингвистици „запамћени по вредној ризници језичког блага, непресушном извору за будућа истраживања“ (Радић 2013: 226).⁷ Свесни чињенице да истраживањима омеђен ареал припада језичкој периферији,⁸ пошли смо од поставке да су карактеристичан положај енклитике и конгруентног атрибута одавно препознати и потврђени у периферним говорима изложеним међујезичким утицајима (Симић 2012: 170–171).

Вишевековна окруженост словенским и несловенским балканским језицима изнедрила је бројне балканске иновације и аналитичке процесе. Имајући у виду терен истраживања (позицију насеља и, неретко, истовремено присуство косовско-ресавских и призренско-јужноморавских дијалекатских црта са утицајима из суседних несловенских језика), сматрамо да изабрана синтаксичка појединост кроз специфично позиционирање заменичких и глаголских енклитика и конгруентног атрибута ставља акценат на постојећу инферентност у актуелној језичкој проблематици и добро илуструје пример саживота са другим и другачијим на ареалу где су се „укрштали кодови различитих цивилизација и прожимали многи културни утицаји“, а самим тим и „обликовали етнички и културни идентитети“ (Милорадовић 2012: 964).⁹

Отуда се јавља интересовање за сагледавање једног синтаксичког аспекта у доњоситничким говорима (Прилужје, Бабин Мост и Племетина),¹⁰ који по

7 По мишљењу С. Милорадовић (2007: 359) проучавање анализата у косовско-ресавским говорима „двоструко везаним“ за матичну област и суседне прилике може бити од користи историји језика. Кључна је помоћ у одређивању прецизног временског и просторног преласка синтетичких дефлекција у аналитизме и „верификовању“ досадашњих резултата у домену историје језика (Милорадовић 2002: 137).

8 У аналитичким процесима иницијални моменат је садржан у структури језика који су у суседству и контакту са српским периферним говорима, које одликују и географски и лингвистички гледано периферна позиција (Милорадовић 2015: 271).

9 Савремена дијалектолошка истраживања језика у контакту разматрају или узимају у обзир лексичке и структурне позајмљенице (најчешће из језика у суседству), међудијалекатску интерференцију, процесе анализације и балканизације (потпомогнуте језичким контактима), узајамне утицаје стандардног језика и дијалекта, социолингвистичке факторе као резултат контаката различитих варијетета, урбане дијалекте и каткад билингвизам (Вучковић 2009: 416).

10 Грађа за овај рад прикупљена је теренским истраживањима обављеним крајем 2023. и у првој половини 2024. године за потребе израде докторске дисертације „Говори Доње Ситнице“ под менторством проф. др Драгане Радовановић. Испитаници су становници

својој позицији припадају више централнокосовским него севернокосовским насељима. За ову прилику анализира се дијалекатски материјал поменутих говора на ушћу Лаба у Ситницу у контексту синтаксичких интерференција – реда речи у домену линеаризације заменичких (дативских и акузативних) и глаголских енклитика (помоћни глаголи *јесам*, *хйеџи* и *бийџи*) и линеаризације конгруентног атрибута израженог придевом или придевском заменицом. У анализи дијалекатског материјала настојало се указати на једну балканистичку иновацију у линеаризацији реченичних делова – проклитизацију.¹¹

ЛИНЕАРИЗАЦИЈА ГЛАГОЛСКИХ И ЗАМЕНИЧКИХ ЕНКЛИТИКА

1) Глаголске енклитике припадају предикатскофразним енклитикама.¹² У досад обрађеном материјалу претежније су њихове постглаголске позиције, односно често заузимају место иза основног глагола, осим када је реч о футурским конструкцијама које представљају изузетак:

а) истраживане говоре карактерише добро познавање аналитичких форми, конкретно проклитизовано *ће* помоћног глагола *хйеџи* у футуру I: *Ће добијем батине са ланац* Пр; *деца више ће поједу* Пр; а претелји *ће дођу* ја не могу д-издржим Пр; ко нећеш стомак *ће врије* Пр; *ће идемо* да је веримо Пр; ми *ће претерамо* стари смо Пр; Слушај, од вечерас ти *ће будеш* моја снаја Пр; јутредан *ће дођу* поново претелји Пр; овде узимају бадњак овај што *ће дођу* Пр; мисле ко-зна што *ће направимо* Пр; Што *ће купиш*, Анђела? Пр; *ће дође* моје време Пл; а сад бог зна шта *ће буде* Пл; *ће видиш* кад изиђеш; *ће кажем* БМ, сваки *ће каже* моја мајка најбоља БМ; *Ће родиш* ил *ће те сечем?* БМ; Обичај је обичај, наш *ће терамо* до живота БМ; *ће кажем*: „Кумо, ја сам опет дошо за голубе, али твој отац много мислио и није жив“ БМ.

Уз експанзију аналитичког *ће*, сужена је употреба морфолошки обележених форми у образовању футура I: *Ћемо чекамо* да се породим Пр.

б) позиционирање *би* испред основног глагола у потенцијалу документујемо само примерима из Прилужја и Племетине, док оно изостаје из наше грађе забележене у Бабином Мосту:

села Прилужја (1 мушкарац и 4 жене): Ж. Б. (1938), Ј. В. (1938), Љ. Ж. (1948), С. Д. (1949), С. А. (1954); Бабиног Моста (1 мушкарац и 6 жена): С. П. (1942), Д. Д. (1940), Н. С. (1948), О. И. (1945), Р. Ј. (1944), С. П. (1941); Племетине (3 мушкараца и 3 жене): Д. П. (1938), Ц. П. (1944), С. Н. (1959), Д. Н. (1952), С. А. (1954), С. А. (1947).

Поред личне архиве, део материјала за овај рад (из Прилужја) анализиран је и из корпуса Дигиталног архива Балканолошког института, на чему се овом приликом свесрдно захваљујемо.

11 Радић истиче „Балкански језички миље [. . .] морао је оставити различите трагове у косовско-ресавским говорима“, при чему се одређени делови косовско-метохијског ареала могу тумачити као жаришта из којих се иновације шире на север (1997: 235; 237).

12 Детаљније о правилима линеаризације и позиционирању именскофразних и предикатскофразних енклитика у староспским повељама из периода XII и XIII века види у: С. Павловић 2011.

Би однела у обданиште Пр; Би заборавила Пр; И људи сваког дана те конопље би носили Пр; И, сад да је ту, би попричао Пр; Кад би Божић, врапчићи би ловили Пр; два дана би седели Пр; Би пришли увече, ујутру томе и ето тако Пр; за три, четири месеца би исплатила Пл;

в) енклитика помоћног глагола *јесам* у потврдној форми у перфекту:¹³

Сам заборавио Пр; први у село скоро сам купио мотор Пр; опанце кожне смо носили Пр; Ја сам имала проблеме на ћерку, сам морала на шминку да зовем једну да ме шминка Пр; мислим да истера стоку, смо имали Пр; на друго место сам гледала не носе шумке Пр; сам чула то у Велику Хочу Пр; Ја једне године сам довела једнога ћурана Пр; Имамо шљивнак велик, смо имали ми Пр; Како беше? Сам заборавила Пр; и то смо имали, сам заборавила Пр; и фарбано сам ставила Пр; Четворо деце сам породила Пр; На пример ко ја, сам била код мајке Пр; жими Саша, увек сам била, сам бранила снају Пр; увек ме нашла сам носила црнину БМ; Не могу да се сетим да смо имали ми барјактара, сам заборавила БМ; Ја у Бабин Мос сам имала БМ; Ја врућу сам згрејао БМ; Имао овде неки Лаза, сам играо лопту сас њега Пл; високо квалификован багериста, сам завршио и то Пл; сув хлеба сам јео Пл; он је то био велики човек је знао то Пл; смо спремиле и ракију врућу и кафу и све Пл; имао је он девојку само отуд од Косово, не знам, сам забаравила име Пл.

До проклитизације глаголских енклитика долази и у упитним облицима глагола *јесам* у презенту и перфекту: *Си нормалан толико да носиш, шта ће ми то?* БМ; *Ајде, а си дошла?* Пр; *Имаш дете, си гледала?* Пр.

Позиционирање глаголских енклитика помоћног глагола *јесам* у потврдном перфекту испред основног глагола и проклитизовано *би* у потенцијалу малим бројем примера потврђени су у говорима Северне Метохије. У приложеним дијалекатским текстовима прва синтаксичка особеност је издвојена у материјалу из Жакове: и *смо били* и тамо код Ракоша на едну кућу (Букумирић 2003: 317), *Смо рагил'и* са запрегом [курзив Ј. Ј.] (2003: 318). У тексту из Доброг Дола уочавамо промену редоследа енклитике у потенцијалу: *Би ни доносио* л'еба из вараоши [курзив Ј. Ј.] (2003: 341). Према Јашовићевом материјалу из Угљара глаголска енклитика може бити у позицији испред глагола и испред везника *И*: *смо ишл'и*, *сам иша* код Јордана; *И смо носил'и* у Ситницу, Шиптари *би сејали*, *би користили* и л'исте [курзив Ј. Ј.] (Јашовић 2010: 103; 105; 107).

13 Шири ареал ове појаве у дијалектима српског језика наводи Сања Огњановић. Иницијална позиција енклитике глагола *јесам* је потврђена у призренско-јужноморавским говорима (Летница, Гатње, Сретечка жупа, југозападни косметски простор); у шумадијско-војвођанском дијалекту (у пограничним говорима с Румунијом); у свим српским говорима у Румунији (Мали Гај, Сараволе, Банатска Црна Гора и др.); као и српским говорима у Мађарској (Чанад и Батања); потом у српским клисурским говорима (Свиница, Радимна и др.). Домет ове појаве проширен је потврдама из јужног косовско-ресавског поддијалекта (Северна Метохија) из Браничевског округа, северног ареала косовско-ресавског дијалекатског простора, као и из источне Шумадије. Са друге стране, исељенички српски говор Молижана такође познаје проклитички позиционирану глаголску енклитику (2023: 53–36).

За разлику од јужнометохијских и јужнокосовских говора где су изгубљене глаголске енклитике у 3. л. јд. и мн. потврдног перфекта (Младеновић 2013: 406), код истраживаних говора доњоситничке зоне глаголске енклитике у овим позицијама нису потпуно елиминисане:

а) примери са очуваним глаголским енклитикама у 3. л. оба броја: Моја жена је *ишла* на пијац Пр; моја свекрва је *волела* поштено Пл; Она је *имала* основну школу Пр, много *су се слагали* БМ; већином *су се верили* па дошли БМ; то моји *су имал'и* обичај БМ; они *су постил'и* БМ; моји *су постил'и* БМ; они *су били* четири брата БМ; сви *су премрсил'и* БМ; сви *су се крстили*, венчали у Света Богородицу БМ; не могу да будем свесна да *су седеле*, три месеца *су биле* баш у цвет БМ; то *су носиле* све моје другарице тад БМ; пре *су ишли* старији БМ; Они *су довели* ваљда бабу БМ; *ишли су* у Прилужје у школу БМ; *гледали су* беле ципеле БМ; моја браћа *су живели* тако сложено БМ; ал прво *су питали* кума да опрости БМ; то *су били* најскупљи рамови Пл; сви *су ту дошли* код мајке и код оца Пл; Електране кад *су нустили* Пл; они *су дошли* из Горњег Ступња код Александровца Пл;

б) примери са елиминисаним глаголским енклитикама у 3. л. оба броја: препуља *имала* Пл; Сестра ми једна *умрла* Пл; *Имала* две врсте Пл; *гледао* поштовање, *гледао* лепоту, *гледао* и од како фамилије Пл; она *радила* Пл; ка-сам се оде удала свекрва ми *пекла* Пр; И *ишли* овде Пл; Краве имају јарам, *имале* јарам Пл; Играле се разне игре, *имале* ово са плиску Пл; *сушили* месо на тај багрем Пл; Они ти то *знали* скроје Пл; Они из Липљана тамо *преселили* у Сокобању Пл; *Имала* она велика врата, сад они *скинули* Пл; и она и син ми *радили* на коп горе Пл; у ово село моја свекрва то *сејала* Пр; Деца *имали* оне совре округле Пр;

2) Заменичке енклитике – дативске (а) и акузативне (б) заменичке енклитике могу бити позициониране испред глагола, али такав ред речи није уобичајен у истраживаним говорима. Основни модел линеаризације у доњоситничким говорима је општештокавски. Из обимнијег корпуса издвојени су примери факултативног типа:

а) *ми* није било тешко БМ; *ми* каже јуна овде у Прилужје Пр; *ми* седне у крило Пр; *Ми* се угаси та ватра Пр; *Ми* се чини поје слађе Пр, *Ми* га сломио град Пр; моја јетрва једне године *ми каже* да идемо у Велику Хочу Пр; много тамо *ми* се свиђа народ Пр; *Ти* причам и панталоне и крпаре и све од њи се правило Пр; *ти* стигне пшеница Пр; *Ти* кажем кад се покоси остави се два дана, три Пр; И *ти* тамо цури ракија Пр; тако богами *ти причам* за Наду Пр; ја нисам купила то, *ми дошла* сама пчела БМ; *ти причам* ја сад Пр; и сипеш у ту бареницу *ти кажем* Пл; онда све направи *нам* поцрвени кожа Пл.¹⁴

б) *Ме* није мрзело БМ; Колач се нашара. *Ме* разумеш? Пл; а њу извадиш и све је иче^апуташ. Знаш? *Ме* разумеш? Пл; Чувам га на прозор тамо у шпајз, *га* чувам на прозор Пр; *Га* уловисмо ми тад Пр; прави врабац *га* направим Пр.

14 Да овај модел линеаризације представља утицај албанског језика потврђује и моја дијалекатска грађа из Ибарске Слагине (према Ивићу (2009: 67) ово је најјужнија тачка компактног косовско-ресавског дијалекта): што реко Шиптар: „*Ми* срам да ти кажем“. Што реко Шиптар: „*Ми* срам да причам“. Колико је то била беда (О. Р.).

У говорима севернометохијског ареала нису обичне овакве позиције енклитика испред глагола. Пронашли смо један пример из Дугоњиве: *Ни донеше л'ѣба* [курзив Ј.Ј.] (Букумирић 2003: 340). У дијалекатским текстовима из Угљара код Косова Поља регистрован је следећи пример којим се потврђује позиција заменичких енклитика: *Није, ми се ч'ени* [курзив Ј.Ј.] (Јашовић 2010: 102). Са друге стране, за ђаковачки говор забележено је да су енклитике форме датива испред глагола врло честе, и да се у таквим позицијама по изузетку јављају други облици личних заменица (нпр. у акузативу) (Стевановић 1950: 152). Промена редоследа у линеаризацији заменичких енклитика јавља се и на другом крају српске језичке периферије – документована је у севернијим периферним говорима на румунској граници, као и у српским говорима румунског Баната (Ивић–Бошњаковић и др. 1997: 403–404)

Истраживане говоре карактерише проклитизована заменичка енклитика/речца *се*. Појава је у подједнакој мери захватила сва три насеља (Бабин Мост, Племетина и Прилужје) у доњоситничкој зони:

се згрѣје и само с оклагију туриш БМ; *се стави* масти и пржи се пројено брашно БМ; *се стави* вода БМ; и та чакмара *се прравила* од грађе БМ; каде кукуруз љуштимо тако *се скупимо* увече БМ; Полазнику *се спреми* воће БМ; Све од тога *се живело* БМ; све *се ишло* кол'има до Приштине БМ; а љувек *се зове* од земл'е правл'ено БМ; и свако пет недеље *се води* БМ; Ми код нас у ршето *се сиња* БМ; у ниву *се однесе* по мало слама БМ; слатка пита са тикву *се спрема* БМ; па *се топи*, па *се пекља* БМ; Колач^ч оваки и цео *се нашира* БМ; љуљашке *се постављале* на дрва БМ; На Лазареву суботу *се обучемо* све лепо БМ; вуњене чарапе *се плеле* БМ; погаче *се месиле* увек за славу БМ; цео пост *се постило* БМ; ја доста *се стидим* БМ; И он касније *се ожени* из Злѣгиње Пл; маја месеца сам *се пустио* Пл; тако *се радило* Пл; Конопља *се сејала*, прво *се пооре*, па *се прокопа* добро и онда *се сеје* конопља Пл; онда пшеница *се иде* тамо то Пл; зато што *се има* мељача која самѣље то Пл; *се попнеш* и он те носи до тамо Пл; По целе ноћи, мајко, *се радило* Пл; од ража *се направи* ијуже Пл; Башта *се рињала* Пл; кромпир *се мора* начне мало Пл; под браздом *се ишло* Пл; пшенице *се пожњѣју* Пл; јер увек чим мало *се пресуши* заливало се и то Пл; увек *се имало* домаће Пл; И пара *се убаци* у њој Пл; увече *се дели* орасе Пл; ја на брзину *се окупам* Пл; Кромпир *се узима* семе Пр; а таде *се није прскало* са прскалице Пр; леба *се правио* у црепуљу Пр; ја сам после војске *се запослио* Пр; Детелина *се веже* у сноп Пр; једно пет шест година пре смрти њој *се првило* Пр; она *се зна* која је Пр; кошуље *се носили*, дете моје, панталоне *се носил'и* Пр; прво *се очешља*, па *се грабуља* на грѣбене Пр; од њу *се радила* постељина Пр; ручно *се обукло* Пр; све комшике *се саберемо* од село Пр; И отиднемо у Бабин-Мос *се причѣстимо* Пр; па погача *се крши* Пр; Тај ноћ *се најела* кобасице Пр; још грђе *се правим* Пр; Не ваља *се срѣтну* две свадбе Пр; то кад је мрсно *се једе* пиктије Пр; *се саставу* два круга Пр; па се туче па иде *се влачи* Пр; а сад сасвим друкче *се увело* Пр; *Се обучу* лепо Пр; младићи то само *се саберу* Пр; Ђеј, *се мућио* народ Пр; Сад *се ћудим*, зар мене то било таман? Пр

Треба напоменути да се, на досад узоркованом материјалу, нешто већим бројем примера потврђује проклитизација енклитике, али се не може говорити о њеној доминантности пре сагледавања дијалекатске грађе у целости. Будући да је у истраживаним говорима присутно и позиционирање енклитика иза глагола, и то прилично стабилно. То може указивати да проклитизација као нанос не представља основни модел линеаризације енклитика у доњоситничким говорима.

Међутим, овакви примери су новијег порекла, односно скоријег датума бележења, или их саговорници користе при посебном истицању у својим наративима:

Спрѐма се пита са кѹпусом БМ; из зѐмље пч'ѐла сакѹпила се на трн БМ; ту наређају се девојке БМ; наљутила се на њој БМ; вршило се жито БМ; у Прилуђе удала се у Терентиће БМ; На Мали Божић прави се бареница БМ; сломи се сито БМ; славили се славе БМ; чувала се стока БМ; имало се стока, имало се овце, радило се сељачки поса БМ; скѹтимо се у поље намо БМ; шта да причам и претрпело се и научило се и дало се савети БМ; мѐсило се пите БМ; За Ускрс ишло се у Приштину БМ; стѹца се оно семе Пл; пѐсе донѐсе се кѹћи Пл; Играле се разне игре Пл; очисти се парцела од камена Пл; Жито везивало се у сноповима Пл; очисте се баште Пл; Сакуће се те меунке Пл; по маљо стаѡвља се да јѐду краве Пл; постаѡи се све мѐзе Пл; Та погача стаѡвља се на глаѡу, окрѐће се три-пѹт Пл; овеје се пасѹљ и идеш и продајеш Пр; држаѡ сам и бикове имѡ сам Пр; сакупу се шљиве Пр; кад је пожутѐо сабѐре се Пр; па замѡже се, угрѐје се прво на жар Пр; помѐнуло се, неповратио се Пр; прекрсти се и стаѡи се по нека пара Пр; Бараница спрѐма се Пр; та црква полети и пресѐли се ту у Прилуже Пр.

Положај повратне заменице *се* испред глагола стабилна је одлика ђаковачког говора (в. *Се звѡо тако, Се разболѐја* [курзив Ј.Ј.] Стевановић 1950: 152). Према новијим истраживањима С. Огњановић специфична линеаризација клитике *се* одликује, не само јужне призренско-јужноморавске и банатске говоре, и источније косовско-ресавске и смедеревско-вршачке говоре (Смедеревско Подунавље) (2020: 484).

ПОЗИЦИОНИРАЊЕ ЕНКЛИТИКА У КЛАСТЕРИМА¹⁵

Материјал доноси низ потврда истовремено проклитизованих глаголских и заменичких проклитка у перфекту (а) и футуру (б). У позиционирању енклитика у кластеру *ѡмоѡни ѡлаѡл + заменичка енклиѡшка + ѡлаѡл*

¹⁵ Приликом идентификације енклитика као „атоних реченичних компоненти“ критеријуми могу бити а) прозодијски, б) морфолошки и в) синтаксички. На основу синтаксичког критеријума, посматрани језички идиом ствара могућност синтагматског комбиновања функционално различитих енклитика, које чине низ, групу или кластер (Павловић 2011: 37–38).

присутна је тенденција проклитизације енклитика, односно померања енклитичког блока ка почетку реченице:

а) *Сам га ударила* у главу сас једну крљу Пр; *Петнаес година сам га хранила* тако на цуцлу Пр; *кад сам шпáјз чистила сам га баџила* Пр; *посље ја сам се дошла* Пр; *Сам гу испржила* ову домаћу Пр; *сам га баџила* у ђубре Пр; *Си гу чувао ти?* Пр; *Смо се слагали* фино Пр; *Смо се слагали* Пр; *Смо гу турили* Пр; *сам га узела*, што је почео да ради на посао Пл; *На ћерку сам се породила* у болницу Пл.

б) *де ће ни носу* кокошке Пр; *ћу ги направим* као што је сад Пр; *онај дан ће гу иде* брат Пр; *Ће те украдем*, брѐ, па за трѐпавице да ме обесиш Пр; *ће не чекају* Пр; и *бог ће му да* Пр; *Ће га пријави* Пл; *ће ме удари* БМ; ако могу да му помогнем, *ћу му помогнем* БМ; *ће ти причам* БМ; *Ће те чује* БМ; *Ће му иде зет* на неко весеље БМ; *Ће ти роди* Пр; *Ће те собали* Пр; *Ће ме помињете* Пр; *ће ги имаднеш* Пр; *Ће се сретну* сватови Пр; *ће се вратимо* ми да уземо нашу земљу Пл; *ће ти дају* Пл; *ће ми остане* леба за сутра БМ; *ће ме убије* Господ Пр; *ће ми остане* леба за сутра БМ; али то село *ће ти каже* БМ; болницу да зовнеш *ће те чује* Пл; *Ћу ви дам* столицу Пл; одма нека дође *ћу му дам* Пл; ако ги не зарадиш, *ће ги имаднеш* Пр; *госте ће ни дођу* Пр.

Овај тип проклитизације ретко прати везник *И*, односно у грађи су забележена само два примера тог типа: *Ту кошуљу исту што умрела, ја сам ицепала и сашила и сам гу носила и сам гу раздрала* Пр.

У досад обрађеном материјалу далеко су бројнији примери са пост-глаголском позицијом глаголских енклитика од оних са проклитизованом енклитиком. Презентовани примери већином представљају целокупан ексцерпирани материјал из три доњоситничка насеља, а број примера недвосмислено сведочи о невеликој раширености и степену очуваности овог модела.

Идентично позиционирање енклитика у кластеру потврђено је и у севернометохијским говорима, конкретно примери су забележени у селима Суви Лукавац, Кијево, Душевић и Белица: *смо га чвџл'и* и *ја и мџа јџтрва* (Букумирић 2003: 323); *смо ју били вџрили* (2003: 263), Тако ми бџга *смо се рџнил'и* слџбо (2003: 337), *смо се заробил'и* бл'изо Скадра [курзив Ј.Ј.] (2003: 302). Већина Букумирићевих насеља у којима је појава регистрована налази се гранично уз област доњоситничких говора, где је ова синтаксичка особеност нешто израженија.¹⁶ Северно од Приштине, у говору Доње Брњице Вукићевић (1993: 93) бележи да је истраживаној

16 У интересантније синтаксичке особине јужне и централне зоне косовског дијалекатског типа Барјактаревих убраја „намештање речи“, које се односи на нагомилавање енклитика на почетку реченице: *Су се џосвађале* два брата; *Ће ти ии* дам све [курзив Ј.Ј.]. Посреди је, како аутор каже, обична особина, која се може тумачити као арбански утицај (1977: 126). Чињеница да овакав ред речи Барјактаревих не региструје у говорима северне зоне, може указивати на тадашње домашаје, односно одсуство појаве проклитизације у косовско-метохијским говорима косовско-ресавског дијалекатског типа.

зони својственији футур попут оног у прогресивнијим говорима, отуда региструје мали број потврда енклитика у кластерима: *ће ни ўзну пўшке, ће не потѣрају* [курзив Ј.Ј.]. Јужно, тачније југозападно од Приштине у говору Угљара обичније су ове синтаксичке конструкције: *Полако саг ће се сѣтим, Сам се уплашија; Цигару смо ги давал'и, Ће му дам* [курзив Ј. Ј.] (Јашовић 2010: 103–104; 110).

Негирани искази поштују линеаризацију из потврдних облика, додајући испред одричну речцу *не*: *не + заменичка енклитика + (лајол)*:

а) у презенту: *не се гледа* ко је жѣнско, мушко БМ; *А вежу јагн'ету да не се посѣре* или нешто на пример *крпу* БМ; ако стане човек да *не се занима* у ништа он ће да ухвати главу овако БМ; и *не се помѣте*, тако седиш у ону сламу, нема да се мѣте Пр; *Сад за сад не се фалим* Пр; *жимѣ Раша не се фалим* Пр; *Богами, не се фалим* Пр; *Донѣси босѣлак да не се тицају* жѣне Пр; *мајко, не се љутим* моју срећу да ўзну Пр; да *не се срѣтну* свѣтови Пр; *Не се залѣти* у црпљу Пр; *То не се броји, не се рачуња* Пр; *не се раду* Пр;

не ти трѣба ни л'ѣто БМ; на кућу се постаѣи, али после ови скину *не му дају* Пр; *не му воду рачуна* Пр; које дѣте нема хаљину да обѣче за Ускрс *не га примимо* да игра сас нас, *не га примимо* Пр; *не ти дају* родитељи Пр; *Зашто да не му помогнем?* БМ; *Моја мајка отишла, не гу се свиђа* зѣт Пр; *Тај рођак је ту зовем га, онај други не га зовем* Пр; *не ми се живи* више Пр.

б) у 3л. јединице и множини перфекта забележено је контраховање *неје/није* у *не*:

лѣба не се прѣвио лѣба ко саде Пр; *Дешавало се, како не се дешавало* неки пут Пр;

в) линеаризација предикатскофразних енклитика преноси се и на копуле глагола *нисам*:

Глѣ'дај ти твој посо, ни ми тѣшко БМ; *ни ни давали* стѣри да перѣмо сѣдове Пр;

У анализираној грађи нашао се по један пример линеаризације са основним глаголом у потенцијалу и плусквамперфекту: *А до тај дан стока се ни би пўстала* Пр; ниједна јѣтрѣва *не ми бѣла рођена* Пр.

Овој линеаризацији придружује се *не* које на неки начин алтернира са *немој(ѣе) + га*: *Не му даѣј* после, *ѣди ти без заставе, ѣди*. Пр. Овакав синтаксички склоп бележи и Младеновић (2013а: 411) у јужнокосовским и јужнометохијским говорима.

Сабрани материјал показује да се у доњоситничким говорима у 3. л. једн. употребљава пуни одрични облик глагола који гласи *није*. Важно је напоменути да до сажимања *није* у *ни* долази само приликом уметања заменичке енклитике између глаголских елемената.¹⁷ На основу досадашње анализе прилично опсежне дијалекатске грађе са омеђеног ареала

17 Младеновић сматра да су миграцијама из јужног Косова у говоре Липљана и Племетине, са очуваном морфолошком разликом између *није* : *нису*, разнети примери *није* у 3. л. мн. одричног перфекта, као и сажето *ни / не* (Младеновић 2013б: 358).

доњоситничких говора, можемо истаћи да изостају примери који документују да се након пуне форме одричног глагола и радног глаголског придева интерополира заменичка енклитика.

Код пуног одричног облика у перфекту у јужнокосовским говорима није дошло до уметања заменичке енклитике између делова перфекта, те је самим тим сажета форма условљена управо интерполацијом заменичке енклитике између негације и глаголског придева. Сложеној ситуацији услед напореде употребе *ни/не* и *није/неје* додаје се и чињеница да је у З.л. множине „продро и облике *није/неје*“. За разлику од њих, у говорима јужнометохијске зоне довршен је процес стабилизације *не* од *неје/нису* (Младеновић 2013а: 410; уп. *Не ми ј* прво дете, *Не му* е ту фамилија, *Ни ти* е тукао [курзив Ј.Ј.] Стевановић 1950: 152). Говор Угљара познаје и уметање заменичке енклитке између негације и глагола: *Ми не га сушимо*, *Не га бирамо* [курзив Ј.Ј.] (Јашовић 2010: 107; 109).

Према речима Младеновића (2013а: 409) линеаризација *не* + *заменичка енклиџика* (+ *лајол*) одликује већи део словенско-несловенског балканског ареала. Осим потврда и „стабилизације“ у јужним говорима призренско-јужноморавске дијалекатске области (Младеновић 2013а; 2013б: 242), таква линеаризација раширена је и на периферији српског језичког простора где се остварују српско-румунски контакти (Симић 2012: 174).

ПОЗИЦИОНИРАЊЕ КОНГРУЕНТНОГ АТРИБУТА

Друга важна појединост доњоситничких говора на синтаксичком плану јесте постпозитивна употреба конгруентног атрибута. У односу на појаву проклитизације глаголских и заменичких енклитика, постпонованост конгруентног атрибута одликује већа стабилност и раширеност у сва три испитивана говора доњоситничке зоне. У таквој линеаризацији конгруентни атрибут може бити исказан придевима (описни, придеви са значењем порекла или припадности и придеви са значењем боје), придевским заменицама (присвојне и показне) или бројевима:

1) Придеви

а) описни придеви: *у*век смо имали и *ја*гње *печено* БМ; *в*ежеш му одоздо до главе *г*оре да би му седела *у*ста *затворена* БМ; бареницу умутиш са *бра*шно *пшенично* БМ; *п*ре су ишли старији, *са*д *де*ца *о*ва *м*лада БМ; Од *п*осно имала *т*иква *печена*, *бун*дева *печена* БМ; одреди *дру*гарицу *на*јбољу БМ; било је *на*род *сло*жан БМ; *су*кње *ву*њене БМ; *со*вра *ве*лика па седнемо БМ; на *пи*јац са *ко*ла *ко*њска *о*деш БМ; *с*вѣ се *ко*лаче *п*осне, *с*ве се *п*осно *п*равило БМ; *би*ла су *вре*мена *ср*ѣтња БМ; *ка*це *др*вѣне по шездѣсет *ки*ла БМ; *Са*д *ви*ше *но*су *ж*ѣне *ст*аре *тр*енѣрке него *су*кње *ш*ивене БМ; у *на*ше *се*ло *Бо*городица *ц*рква *ле*па на *бр*до БМ; *из*дробиш *ле*ба *су*в и *ста*виш у *то* БМ; *п*ѣкло се *ра*није у *ш*порет или *п*екаре *ва*њске Пл; *ја* задњих *п*едѣсет *г*одине

нисам ви́до да је *ре́ка залéђена* Пл; *Шпóрет цр̀ни* та́д био Пл; Од др̀вета *па̀рче окру̀гло* Пл; То́ су ђуве́ци да се расхла́ди млéко од зéмље *пéчене* Пл; *ви́љушка алуминиска* и др̀вена Пл; од *ша́ше онé та́ње* наредџам на канап Пл; мéне у́нука *најстари́ја* најбо́љи стúдент у Митровицу Пл; исéче се тестéром или *мака́зама нéким вéћим* Пл; Ја́ се се́ћам *ма́јка поко́јна* Пл; сýкње *вúнене* и то́ та́ко Пл; па сам ра́дила са *вуну́цом раз́ном* Пл; од *ма́јке мо́је поко́јне* то́ Пл; но́си ујúтру *та́та поко́јни* прéсолац Пл; пéкло се ра́није у шпóрет или *пекáре ва́њске* Пл; имала *си́на бо́лесног* Пл; *Де́ца ма́ла* ја́ ко́фе нóсим БМ; наредже *букву оволи́ку* Пл; *колáче ове́ слáтке*, Пл; јер ту мóра да бúде *оснóва ма́зна* Пл; Ја не мéрим и ўвек ми испáдне *нап̀рика до́бра* Пл; *колáч вéлики* тú се нашáра ма́ло Пл; *вра́та онá вéлика* и онда ниша́љка Пл; *цвéће нéко лéпо* Пл; *си́на мла́ђег* имам у Београд Пр; Има *ко́ла службена* Пр; Мéне су де́ца *жéнска* увек пола́зила Пл; Мо́ја жéна била *дома́ћица ја́ка* Пр; тú је *праши́на вéлика* Пр; нéки пúни *нап̀рике пóсне* Пр; мо́ја ма́јка ста́ви *рука́вицу плетéну* Пр; Па се нап̀рави *пекáра вéлика* Пр;

б) придеви са значењем порекла или припадности: са *за̀прегом ово́м сто́чном* Пл; ста́виш на пр́имер *ре́бра сви́њска* БМ; они до́шли са *ко́ла поли́цијска* Пл;

в) придеви са значењем боје: *бо́је ка́фене* за цéо, а ова́ко дру́ге бо́је свакојáке мóра да бúду Пл.

2) Придевске заменице

а) присвојне: још ма́ло та́мо па је до́ле *кúћа њи́на* Пл; кад о́ће *ма́јка мо́ја* Пр; имали смо *шуми́цу на́шу гóре* БМ;¹⁸

б) показне: Спрéми се пасу́љ по *обичáј ова́ј* на́ш ср̀пски Пр; Ста́ви се *колáч та́ј* шарéн Пр; Држа́ли смо мно́го *ђурке вéлике ове́* Пр; од конòпле и *кошúље дугáчке онé* Пр; па́ре стављамо ко́ ће да на́ђе *па́ре ове́* гвозде́не Пр; *колáч она́ј* шарéн Пр; нап̀рави се *цвéт она́ј* БМ; како се зóве *лéб она́ј* БМ; од те́ рúпе вади́ш *пра́х она́ј* БМ; пр́во су били *ка́зани ови́* Пл; и да ши́јеш код шна́јдера *оде́ло оно́* Пр.

3) Бројеви

скúпи у *ко́фу јéдну* БМ; *ја́буку јéдну* ста́ви у штáлу БМ.

У грађи је регистровано и врло фреквентно раздвајање два атрибута. У таквим конструкцијама, у антипозицији функцију атрибута обављају најчешће показне заменице, и знатно ређе описни придеви, придевске заменице и бројеви, док постпоноване атрибуте представљају описни и присвојни придеви:

ове́ ђупри́је вéл'ике та́мо БМ; значи *то́ цр̀квиште ста́ро* БМ; Спрéмамо *пу́њену нап̀рику пóсну* БМ; сви се отима́ју за *ту́ пога́чу сна́шину* БМ; нéмој да ди́жеш *те́ ко́фе толи́ке вéлике* БМ; *јéдан ба́грен вéлики* БМ; донéсе во́ду

18 У говорима Рекаша и Банатске Црне Горе постпозитивни атрибут у облику присвојне заменице подводи се под румунски модел линеаризације (уп. *ма́ма његд́ва* је Ср̀пкиња, и он је *синóвац мо́ј* (Симић 2012: 177).

и онда се сви умијају *то́м во́дом ла́дном* БМ; Имали смо *једну ца́нарику вел'ику* Пл; *Обичне крпе старе* Пл; *би́ло ме́шано бра́шно прѡјано* и *чи́сто* Пл; *Ја ни́кад у ку́пљени шти́рак пла́стични* Пл; да л' си добио *не́ку ђцену ло́шу* Пл; *ја ђбавезно њо́ј исто та́ј до́маћи ко́лач спрёмим од то́г ме́ста бо́жићнег* Пл; са леве стране *пр́ва ку́ћа двоспратна зелена* Пл; *Она згра́да но́ва*, ту су купили *ста́н* Пл; Де́ца има́ли *оне́ со́вре округле* Пр; ти мо́ра да му да́ш *те́ чара́не ву́нене* Пр; то испред *те́ цр́кве њи́не* Пр; *не́ке ча́ше старовре́мачке* Пр.

Анализирани материјал показује да постпонованост конгруентног атрибута представља основни модел линеаризације у истраживаним говорима Доње Ситнице. У истој мери, раздвајање два конгруентна атрибута спада у ред најзаступљенијих синтаксичких могућности устројавања именичких израза.

Када је реч о феномену постпозитивне употребе конгруентног атрибута у говорима Банатске Црне Горе и Рекаша, Симић (2012: 178) констатује да је тај тип линеаризације нарушен, али да је за темељније закључке потребно сагледати комплетнију теренску грађу.

ЗАКЉУЧАК

Истраживање синтаксичких појединости српских (периферијских) говора, као у овом случају двају дијалеката у контактної зони на косовско-метохијском ареалу, данас представља новину. Постојећи дијалектолошки описи добра су основа или полазишта за самостална истраживања у перспективи, а уједно презентују неистражене аспекте и могућности бављења проблемским питањима, која до сада нису расветљена. Ово се у првом реду односи на синтаксички аспект у српским народним говорима Косова и Метохије.

Доњоситничка област, где се простиру „прелазни говори“, обележена је језичким балканизмима, миграцијама разнетим са југа и добрим уделом косовско-ресавских црта (што по претпоставци представља супстрат). Овакво актуелно стање допушта на синтаксичком плану вишеструко корисне закључке. Међу приоритетније се, свакако, убраја оно што су и раније дијалектолози издвајали – јасније повлачење линије граничења косовско-ресавских и призренско-јужноморавских говора на косовско-метохијском земљишту. Потом, сазнања о језичкој и дијалекатској интерференцији могла би се допунити подацима из обимнијег језичког, односно дијалекатског корпуса. Овде се посебно намеће пописивање и описивање језичких особености које проистичу из вишевековног суседства, поготову са албанским (не-словенским) језиком, који је у последњим деценијама интензивно проширио терен распрострања на косовско-метохијском терену. Очекивано је, како то неретко бива у двојезичним и вишејезичним срединама, наметнуо своју структуру, угрозивши опстанак говорника два српска дијалекта у својим

матичним областима. Суживот двају дијалекатских типова, уз утицаје (не) словенске језичке природе, најбоље се одражава у структури прелазних говора, будући да они дозвољавају праћење напредовања и развијања балканистичких иновација.

На истраживаном простору, у односу на раније налазе и резултате до којих су дошли истраживачи дијалекатских типова на косовско-метохијском ареалу, дошло је до узрадовања аналитичких процеса. У том погледу Барјактаревићева насеља северне зоне у домену свог синтетичког сегмента нису више толико чврсто везана за копаоничко залеђе и прогресивне штокавске говоре. Аналитичка структура узима маха, лака и једноставна за усвајање и потпомогнута процесима који се одвијају јужније у односу на област Доње Ситнице. Забележена линеаризација редоследа енклитика и позиционирање конгруентног атрибута указује да се на периферији одвијају незауостављиви језички и процеси са интегрисаном језичком интерференцијом. Анализа грађе је показала да су глаголске енклитике чешће и стабилније употребљене проклитички у односу на заменичке, где се издваја повратна заменица се, високо фреквентно позиционирана испред глагола, што одговара стању у суседном дијалекатском окружењу. Када је реч о позиционирању конгруентног атрибута, у доњоситничким говорима приметна је тенденција његове постпозитивне употребе, која је од стране информатора на терену препозната као основни модел линеаризације. Треба напоменути да је бележење проклитизованих енклитика ипак факултативне природе, те да није узета у обзир грађа у пуном обиму, која ће допринети општијим и темељнијим закључцима о истраживаним појединостима синтаксичког нивоа.

Увид у актуелну ситуацију дијалекатске синтаксе наводи на констатацију да се пред будућим истраживачима налази могућност избора обраде прикупљене и публиковане дијалекатске грађе или забележене грађе, која у овим, по истраживаче изазовним, временима може олако нестати. И у једном и у другом случају, у перспективи се очекују обавештења из до сада необрађених или недовољно обрађених аспеката српског дијалекатског простора, каква је дијалекатска синтакса.

ЛИТЕРАТУРА

- Барјактаревић 1977: Данило Барјактаревић. „Косовски дијалекатски тип“. *Дијалектолошка истраживања*. Приштина: Јединство, 11–135.
- Букумирић 2003: Милета Букумирић. „Говори Северне Метохије“. *Српски дијалектолошки зборник*, L, 1–356.
- Вељовић Поповић: 2024. Бојана Вељовић Поповић. „Синтакса реченице у српској дијалектологији: аспекти и резултати досадашњих и правци будућих истраживања“. *Наслеђе*, 57, 199–217.
- Вукићевић 1993б: Милосав Вукићевић. „Говор Доње Брњице“. *Опегли из дијалектолошких истраживања*. Приштина: Филолошки факултет, 85–97.

- Вучковић 2009: Марија Вучковић. „Савремена дијалектолошка истраживања у српској лингвистици и проблематика језика у контакту“. *Јужнословенски филолоџ*, LXV, 405–423.
- Ивић, Бошњаковић, Драгин 1997: Павле Ивић, Жарко Бошњаковић, Гордана Драгин. „Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта“. Друга књига: морфологија, синтакса, закључци, текстови. *Српски дијалектолошки зборник*, XLIII, 1–585.
- Ивић 2009: Павле Ивић. *Српски дијалекти и њихова класификација*. С. Реметић (прир.). Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Јашовић 2010: Голуб Јашовић. „Неке особине говора Угљара код Косова Поља“. *Истраживања српског језика на Косову и Метохији*. Књига 1. Зборник радова. Ур. Милета Букумирић. Косовска Митровица: Филозофски факултет, 93–138.
- Јовановић 2023: Јована Јовановић. „Из фонетске проблематике говора Бањске и Гојбуме“. *Башћина*, 61, 97–110.
- Јовановић 2024: Јована Јовановић. „О морфолошким одликама говора Племетине“. *Башћина*, 64, 15–26.
- Милорадовић 2002: Софија Милорадовић. „Значај изучавања синтаксичких система прелазних говора косовско-ресавске зоне“. *Славистика*, VI, 135–139.
- Милорадовић 2003: Софија Милорадовић. *Ујојреба јадежних облика у јовору Параћинској Поморавља: балканистички и етномиграциони аспекти*. Посебна издања. Књига 50. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Милорадовић 2007: Софија Милорадовић. „Дијахрони и синхрони аспект аналитичких појава у српским народним говорима“. *Зборник Мајнице српске за славистику*, 71–72, 357–375.
- Милорадовић, Станковић 2012: Софија Милорадовић, Селена Станковић. „Српски културни идентитет у контексту балканског језичког савеза“. *Наука и савремени универзитет – Филологија и универзитет*. Зборник радова. Књига 1. Ур. Бојана Димитријевић. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 952–968.
- Милорадовић 2015: Софија Милорадовић. „Српски периферни говори – међујезички утицаји и балканистички процеси“. *Исходишта*, књ. 1, 267–269.
- Милорадовић 2020: Софија Милорадовић. „Косовско-ресавски говори Косова и Метохије. Статус унутар дијалекатске формације, преглед одлика и истражености“. *Косовско-метохијски зборник 8*. Зборник радова. Ур. Драган Војводић. Београд: САНУ, 185–225.
- Милорадовић 2023: Софија Милорадовић. „Српски дијалекти – документи о традицији нашег народног живота и неизоставни део културног наслеђа“. *Исходишта*, књ.9, 163–176.
- Младеновић 2013а: Радивоје Младеновић. „Линеаризација предикатскофразних енклитика у говорима јужног Косова и јужне Метохије“. *Јужнословенски филолоџ*, LXIX, 401–415.
- Младеновић 2013б: Радивоје Младеновић. *Говор јужнокосовског села Гайње*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Огњановић 2020а: Сања Огњановић. „Синтакса реда речи у дијалектима српског језика“. Докторска дисертација у рукопису. Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет.

- Огњановић 2020b: Сања Огњановић. „Линеаризација клитике *se* у призренско-тимочким и банатским српским говорима“. *Језици и културе у времену и њроспору* IX/1. Зборник радова. Ур. С. Гудурућ, Б. Радић-Бојанић, П. Мутавић. Нови Сад: Филозофски факултет: Педагошко друштво Војводине, 479–488.
- Огњановић 2023: Сања Огњановић. „Проклитизација глаголских енклитика у дијалектима српскога језика“. *Gwary Dziś*, 16, 29–39.
- Огњановић 2024: Сања Огњановић „О реду речи у српском језику“. *Српски језик*, XXIX, 351–364.
- Павловић 2011: Слободан Павловић. „Дистрибуција енклитика у старосрпским повељама и писмима XII и XIII века“. *Зборник Мајшице српске за филолојију и линвистику*, LIV/2, 31–52.
- Радић 1997: Првослав Радић. „О неким појавама у деклинацији косовско-ресавских говора: (у светлу синкретичко-аналитичких процеса)“. *Зборник за филолојију и линвистику Мајшице српске*, XL/2, 227–239.
- Радић 2013: Првослав Радић. „Косовскометохијска словенска периферија између језичких архаизама и иновација“. *Зборник Мајшице српске за славистику*, 83, 217–228.
- Ракић Милојковић 1995: Софија Ракић-Милојковић. „Синтаксички упитник за говоре косовско-ресавске и призренско-тимочке дијалекатске зоне“. *Српски дијалектолошки зборник*, XLI, 521–570.
- Реџић 2024: Анђела Реџић. „Синтакса падежа у сиринићком говору: балканистички аспект“. Докторска дисертација у рукопису. Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет.
- Симић 2012: Зоран Симић. „Неке особине линеаризације у говорима Банатске Црне Горе и Рекаша“. *Зборник Мајшице српске за филолојију и линвистику*, LV/2, 169–181.
- Собољев 1997: Андреј Собољев. „О синтакси јужноцрногорских и источносрбијанских говора са гледишта балканологије“. *О српским народним ѿворима IV. Дани српскога духовног ѿображења*. Зборник радова. Ур. М. Пантић. Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа“, 9–17.
- Станишић 1995: Вања Станишић. *Српско-албански језички односи*. Београд: Српска академија наука и уметности: Балканолошки институт.
- Стевановић 1950: Михаило Стевановић. „Ђаковачки говор“. *Српски дијалектолошки зборник*, XI, 1–152.
- Толстој 1995: Никита Иљич Толстој. *Језик словенске културе*. Ниш: Просвета.
- Урошевић 1965: Атанасије Урошевић. „Косово“. *Српски етнографски зборник*, књ. LXXVIII, 1–401.
- Урошевић 2014: Данка Урошевић. „Релативна реченица у шумадијско-војвођанском дијалекту“. Докторска дисертација у рукопису. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.
- Halupka-Rešetar 2011: Sabina Halupka-Rešetar. *Rečenični fokus u srpskom i engleskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

РЕГИСТАР СКРАЋЕНИЦА

БМ – Бабин Мост
 Пр – Прилужје
 Пл – Племетина

Jovana S. JOVANOVIĆ

DIALECTOLOGICAL RESEARCH AS REFLECTION OF IDENTITY

– Syntactical studies of Loversitnica languages –

Summary

The work has been analyzing segment of syntactical problems according to dialectological materials from the area of Loversitnica languages (Priluzje, Plemetina, Babin Most). Languages on the confluence of the Lab river into the Ibar are characterized by common presence of linguistic features of Kosovo-Resava and Prizren–South Morava dialectological zone, however, some linguistic phenomena of non-Slavic origin are spread on this areal. In that sense, analyzed dialectological material should contribute to elucidation of syntactical interferences and determining their frequency in Kosovo-metohia area. For this occasion the analyze of word order in a sentence in the domain of linearization of pronoun (dative and accusative) and verb enclitics (auxiliaries *be* and *want*) and linearization of congruent attribute expressed by adjective or adjective pronouns, has been done. Positioning of pronoun and verb enclitics is characterized by proclitisation, a Balkan innovation which, on researched areal, illustrates well the example of living together with others and others. The analyzed material has shown that in word order in Loversitnica languages, that is on line of transitional languages, expansively spread characteristics from the area of south Prizren-south- Morava languages. Appearance of proclitization on the researched areal to a greater extent pronoun enclitics (especially pronoun enclitic *me/myself*) comparing to verb, while within cluster *auxiliary + pronoun enclitic + verb*, proclitization exceptionally appears nearby conjunction *and*.

Keywords: dialectical syntax, word order, linearization, Kosovo-Resava dialect type, Prizren-South Morava dialect type, Loversitnica languages.